

HET IMPRESSIONISME IN BELGIE

Hoeft het te verwonderen dat de interessantste impressionistische stillevens niet door in het genre gespecialiseerde kunstenaars geschilderd zijn? Het waren de grensverleggende, vooruitstrevende kunstschilders, zoals bv. de leden van de groep «De XX» die hun modernisme ook op het stilleven uittestten en toepasten zonder zich echter tot dit éne genre te beperken.

Een schoolvoorbeeld is de Oostendenaar **James ENSOR** (1860-1949). In zijn vroege stillevens, deze uit 1880-82 toont hij reeds zijn volle meesterschap inzake impressionistische weergave door enkel kleur en vorm en niet de lijn te benadrukken; door een lichtbehandeling die getuigt van grote gevoeligheid voor de wiselwerking van de uitgestalde objecten en het licht, voor texturen en onderlinge, subtiele kleurweerkantsingen.

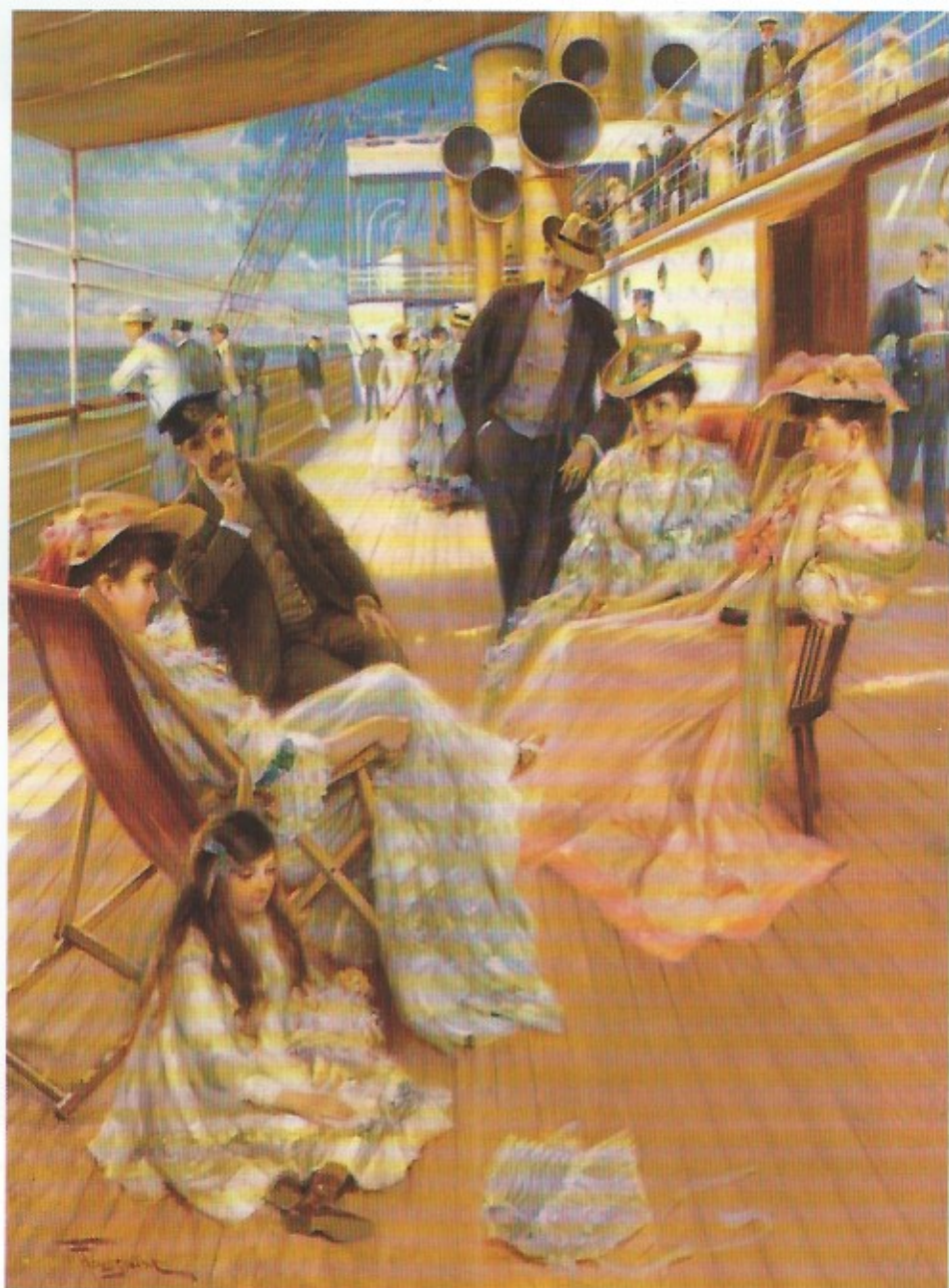
«Stillevens met groenten en dode eend» (1880), «Stillevens met appels» (1880), «Stillevens met roodbaars» (1880), «... met vlees» (1881) «... met vlees en groenten» (1882), «... met rog» (1882), «... met oesters» (1882)... stuk voor stuk indrukwekkende prestaties, naar het leven geschilderd.

Op het schilderij «De coloriste» herkennen we duidelijk het hoekje van Ensors' zolderatelier dat diende om de realia van zijn stillevens te etaleren.

Wat méér is: **Willy FINCH** (1854-1930), die andere belangrijke Oostendse impressionist werkte in die tijd vaak op Ensors' atelier. Het is nu duidelijk dat beide goede vrienden vaak tegelijk schilderden naar éézelfde stillevensmontage: ook FINCH schilderde zijn «Rog» en zijn «Roodbaars». Net als ENSOR was ook FINCH lid van «De XX». Van de andere leden van de groep kan in relatie tot het stilleven in grote lijnen hetzelfde verhaal verteld worden als van FINCH & ENSOR: belangrijke stillevens omwille van de vernieuwing uit stylistisch oogpunt, maar schilders met een veel rijker apperceptieterrein dan enkel en alléén maar dit ene genre. We bedoelen mensen als **Anna BOCK**, **Pericles PANTAZIS** (die vaak het guitige kopje van zijn zontje in het stilleven introduceert), **Thée VAN RYSELBERGHE**, **Guillaume VOGELS**...

Toch nog even terug naar ENSOR: na 1900 is zijn krachtige creatieve periode eigenlijk voorbij. Af en toe ontstaan er nog sterke, geïnspireerde doeken, maar het grootste deel van de kwantitatief omvangrijke productie der laatste vijf decennia doorstaat eigenlijk de vergelijking met het werk uit de jaren '80 niet echt.

In dit late oeuvre vinden we tientallen stillevens, meestal volgens een nogal schraal procédé samengesteld: op een

«The conversation on the deck». Olie op doek: 70×50 cm, van Fernand Toussaint (Brussel 1873-1956).

kast of tafel schikt hij allerlei snuisterijen uit eigen bezit: schelpen, statuettes, bonbonnières, vaasjes,... op een rijtje naast elkaar. Een andere keer toch is de opstelling meer gekunsteld. Als achtergrondmotief fungeert vaak een schilderij of prent; soms is dit een afbeelding van een eigen kunstwerk, zoals in «Harmonie in blauw» (1917) waarin we zijn ets «De schaatsers» herkennen. In het frisse «Sinaasappelen, rozen en chinoiserieën» (ca. 1920) citeert hij een schilderij. Omwille van hun kleurgebruik en zeggingskracht rekenen we beide stillevens tot de hoogtepunten van Ensors' latere werk.

In «La Marquise» (1910-11) fungeert

een barok Engels damesportret uit het bezit van de familie Ensor als achtergrond; in «Parfums passés, fleurs fanées» is het een 18de eeuwse franse gravure. In «Maskers en poppen» (1936) dringen maskers links en rechts de voorstelling binnen en voeren een element van Ensoriaanse vervreemding in het stilleven in.

We hadden het hier tot nu toe voornamelijk over de jaren '80 - de periode waarin het impressionisme zich volop manifesteerde in ons land. Maar romantiek en realisme leefden uiteraard nog door.

In die tijd beleeft het stilleven een ware explosie wat het aantal beoefenaars be-

treft. Naast de overtuigde impressionisten vinden we in die jaren talloze kunstenaars die het volledige stijlgamma tussen realisme en impressionisme vertegenwoordigden; naast professionelen waren er ook heel wat verdienstelijke dilettanten actief.

Eerst blijven we nog even aan de Noordzeekust met de persoon van **Felix BUELENS** (Etterbeek, 1850 - Oostende, 1921), coiffeur, later pensionhouder te Oostende; een man met sterke artistieke interesses, groot bewonderaar en verzamelaar van het werk van J. ENSOR met wie hij in 1893 samen een kunstkring stichtte te Oostende. Als kunstschilder was hij nogal verdienstelijk, vooral met stillevens die - hoe kan het anders - in de lijn van ENSOR's lagen: «Rauw en gebraden» (Salon 1892, Gent), «Chrysanten», «Stilleven met kreeft en schaaldieren», «Bout», «Stilleven met ossevlees» (Kerstsalon 1898, Oostende).

Conventioneler als mens en kunstenaar, maar evenzeer in de ban van het licht was **Frans MORTELMANS** (Antwerpen, 1865-1936), leerling van Lucas SCHAEFELS aan de Antwerpse Kunstacademie. Zijn decoratieve, harmonische doeken met fruit en bloemen - zijn weergalozes rozenboeketten!!! - stralen een onweerstaanbare bourgeoischarme uit, een onzegbare gevoeligheid en liefde voor het mooie van de flora. MORTELMANS dwingt ons mee te genieten van simpele maar rijke genoegens: de kleuren- en vormenpracht van bloemen en vruchten. Hij is het prototype van de ietwat traditionele kunstenaar die toch niet helemaal ongevoelig bleef voor het impressionisme en dit handig combineert in zijn in wezen nog realistische stillevens.

In dezelfde zin ongeveer kunnen we **Fernand TOUSSAINT** (Brussel, 1873-1955) typeren. Uit een zeer begoed milieu afkomstig kreeg hij het beste onderricht in de beste ateliers te Brussel (Jan PORTAELS) en Parijs. Hij was niet alleen een onnavolgbaar vertolker van de mondaine vrouw en de charme van het vrouwelijk naakt, maar ook een briljant stillevenschilder die bleoem, vruchten en luxueuze accessoires in rijke, sensuele kleuren en zacht-omfloerste vormen aanbracht. TOUSSAINT was een klasseschilder van en voor een dito milieu. Naas TOUSSAINT noemen we voor Brussel nog Hubert GLANSDORFF (Elsene, 1877-1963) als een kunstenaar die zowel portretten, figuurschilderingen als bloemen- en vruchtenstillevens in de lijn van het impressionisme bracht. Zijn werken duiken de laatste jaren met de regelmaat van een klok op in veilingen en kunsthandel.

Alfred RUYTINCK (Schaarbeek, 1871-??), een leerling van zijn neef Privat LIVEMONT, de wereldberoemde ontwerper van art-nouveauaffiches had dan weer een totaal andere benadering van

«Le Bouquet de fleurs». Olie op doek: 32×26 cm. van Fernand Toussaint (1873-1956).

het stilleven. Typisch voor hem zijn de nogal sombere, in impressionistisch clair-obscur gehulde keukentafels, rijk gestoffeerd met etenswaren en keukengerei; vaak met een personnage ingelast.

Gent was in de tweede helft van de 19de eeuw wellicht de stad met de meeste stillevensschilders in het land. De roem van Gent als centrum van bloemteelt met jaarlijkse wedstrijden en tentoonstellingen, zal daaraan niet vreemd geweest zijn. In de marge van de vele florale manifestaties werden ook artistieke wedstrijden en tentoonstellingen ingericht waar stilleven en bloemschilderingen overheersten.

Te Gent traden vooral de broers **Julius en Désiré DE KEGHEL** (1835-1879; 1839-1901) naar voor. Beide waren leerling van de Gentse Academie. Als representatief voorbeeld voor Désiré's

stilleven halen wij hier de titels aan van werken die hij naar diverse salons stuurde: «Witte rozen», «Chrysanten», «Perziken en druiven», «Rozen tuin»...

Ook twee vrouwelijke leerlingen van Désiré DE KEGHEL manifesteerden zich met bloemen- en accessoirestillevens: de juffrouwen **VAN DER MEERSCH** en **WALTON**.

Ook een nicht van de **DE KEGHEL's**, **Alice** (Gent, 1869-??) beoefende het genre. Nog meer getalenteerde stillevenschilderessen in het Gentse, maar deze behandelen we in de volgende aflevering die speciaal aan stillevenschilderende dames uit het einde van vorige eeuw gewijd zal zijn.

Norbert HOSTYN
Conservator Stedelijke Musea
Oostende

